

NEFND UM EFTIRLIT MEÐ LÖGREGLU

Borgartún 29, 105 Reykjavík
Sími: 545 8800. Bréfasími: 545 8051
Netfang: nel@nel.is
Tilv.: 22060007

Ákvörðun nr. 31/2024

Þann 24. maí 2024 kom nefnd um eftirlit með lögreglu saman til fundar og tók eftirfarandi ákvörðun nr. 31/2024.

Málsatvik

Nefnd um eftirlit með lögreglu barst bréf frá embætti Ríkislögreglustjóra dags. 22. júní 2022 þar sem komið er á framfæri kvörtun sem barst embættinu vegna aðgerða embættisins við leit að ungum manni sem strauk úr haldi lögreglu um miðjan apríl 2022. Í bréfinu kemur fram að móðir drengs sem afskipti voru höfð af í tvígang í apríl 2022, leitaði til embættisins og lýsti áhyggjum sínum af þeirri stöðu sem upp væri komin, þar sem ungmenni í minnihlutahópi óttist að vera tekin í misgripum vegna útlits.

Nefndin óskaði eftir frekari upplýsingum frá kvartanda þann 20. september 2022. Erindi frá lögmanni drengsins barst nefndinni þann 1. febrúar 2024 vegna starfshátta lögreglu í máli [REDACTED] þann 20. og 21. apríl 2022. Einnig var í erindinu kvörtun fyrir hönd [REDACTED] vegna starfshátta lögreglu vegna afskipta sem höfð voru af þeim árið 2021.

I. Afskipti 20. og 21. apríl 2022

Í erindinu eru athugasemdir við starfsaðferðir starfsmanna ríkislögreglustjóra og telur kvartandi engan vafa leika á því að aðgerðir lögreglu og þau atvik sem áttu sér stað þegar lögregla stöðvaði hann í tvígang hafi beinst að honum vegna líkamlegra eiginleika og kynþáttar hans, og því hafi verið um kynþáttamiðaða löggæslu eða kynþáttamörkun (e. racial profiling) að ræða sem fól í sér mismunun. Þá var vakin sérstök athygli nefndarinnar á því að kvartandi var barn þegar afskiptin áttu sér stað og því í sérstaklega viðkvæmri stöðu í umræddu máli.

Þá telur kvartandi ljóst að lögregla hafi ekki gætt sérstakrar varúðar í samskiptum sínum við fjölmiðla og almenning þannig að komið væri í veg fyrir fjandskap og fordóma í garð ungra karlmanna sem eru dökkir á hörund.

Þá eru einnig gerðar athugasemdir við meint brot lögreglu á starfsskyldum sínum í aðgerðum sínum vegna strokufangans, m.a. með því að hafa ekki sýnt nægilega árvekni og aðgæslu með aðgerðum sínum og með því að tryggja ekki að til staðar væri verklag til að fyrirbyggja kynþáttamörkun er stafaði af kynþáttamiðaðri löggæslu.

II. Atvik árið 2021

Fram kemur í erindinu að lögregla hafi haft afskipti af [REDACTED] þegar þeir voru [REDACTED] vegna slagsmála sem urðu í sama húsi og þeir voru staddir í. Gerðar eru athugasemdir við meintar ólögmatar handtökur, yfirheyrslur og líkamsleita á [REDACTED]

Telja kvartendur að framkvæmd lögreglu í máli þessu, þ.e. handtaka, líkamsleit, yfirheyrsla og framkoma lögreglu í þeirra garð hafi ekki verið í samræmi við lög. Auk þess sem að framkvæmd lögreglu í málinu hafi ekki verið í samræmi við hlutverk hennar um að tryggja réttaröryggi borgaranna, sbr. a. liður 1. mgr. 2. gr. lögreglulaga m.a. með tilliti til þess hvernig mál þetta var skráð í dagbók lögreglu, hvernig þeir voru bendlaðir við annan hóp unglinga þar sem áflog áttu sér stað og viðmót lögreglu í þeirra garð, en þeir upplifðu viðmót lögreglu fela í sér mismunun vegna húðlitar þeirra.

Nefndin óskaði eftir upplýsingum frá Ríkislögreglustjóra með bréfi dags. 27. júní 2022 og Lögreglustjóranum á höfuðborgarsvæðinu með bréfi dags. 21. febrúar 2024.

Forsendur nefndarinnar**1.**

Nefnd um eftirlit með lögreglu starfar á grundvelli VII. kafla lögreglulaga nr. 90/1996, sbr. breytingar á þeim með lögum nr. 62/2016. Helstu verkefni nefndarinnar, sbr. 1. mgr. 35. gr. a í nefndum lögum, eru að taka við kærum á hendur starfsmanni lögreglu fyrir ætlað refsivert brot við framkvæmd starfa hans annars vegar og taka við kvörtunum vegna starfsaðferða lögreglu eða framkomu starfsmanns lögreglu sem fer með lögregluvald hins vegar. Undir hið síðarnefnda falla kvartanir vegna háttsemi eða starfsaðferða sem ekki verða taldar refsiverðar en gætu meðal annars leitt til þess að lögreglumaður yrði áminntur í starfi eða æskilegar breytingar gerðar á starfsháttum og verklagi. Nefndin skal, sbr. 2. mgr. 35. gr. a, greina hvað felst í erindum sem henni berast og koma þeim til meðferðar hjá viðkomandi embætti.

Með vísan til framangreinds fellur það almennt ekki undir valdsvið nefndar um eftirlit með lögreglu að endurskoða eða fjalla um almennt mat lögreglu á beitingu úrræða á grundvelli lögreglulaga eða almennt um framkvæmd rannsóknar sakamála, beitingu rannsóknarúrræða eða um ákvarðanir handhafa ákærvalds um það hvort rétt sé að gefa út ákæru í máli. Hlutverk nefndarinnar er hins vegar að taka afstöðu til þess hvort um sé að ræða ámælisverðar starfsaðferðir eða framkomu lögreglumanna við framkvæmd slíkra verkefna. Í því felst nánar tiltekið (og til dæmis) að taka afstöðu til þess hvort kvartað sé yfir því að háttsemi þeirra starfsmanna lögreglu sem að máli komu hafi ekki verið í samræmi við eðlilega starfshætti eða lög eða hvort starfsaðferðir hafi að öðru leyti farið út fyrir það sem eðlilegt var í því tilviki.

2.

Ríkislögreglustjóri svaraði beiðni nefndarinnar þann. 19. desember 2023. Meðfylgjandi voru upptökur úr eftirlitmyndavélum og upptökur af fjarskiptum og símtölum af tilkynningum til lögreglu og samskiptum lögreglu vegna atvikanna.

Lögreglustjórinn á höfuðborgarsvæðinu svaraði beiðni nefndarinnar með bréfi dags. 22. mars 2024. Meðfylgjandi voru m.a. dagbókarfærslur lögreglu og vinnulýsing lögreglu vegna afskipta af börnum og ungmennum.

3.

Undir valdsvið nefndarinnar fellur hvernig tilteknir þættir lögreglustarfsins eru framkvæmdir eða ef lögregla lætur hjá líða að sinna lögmætu hlutverki sínu, sbr. 2. mgr. 1. gr. laga nr. 90/1996, þ.e. að gæta almannaoðryggis og halda uppi lögum og reglu, að leitast við að tryggja réttaröryggi borgaranna og stemma stigu við afbrotum og koma í veg fyrir athafnir sem raska öryggi borgaranna og ríkisins, vinna að uppljóstrun brota, stöðva ólögmæta háttsemi og fylgja málum eftir í samræmi við það sem mælt er fyrir um í lögum um meðferð sakamála.

4.

Afskipti 20. og 21. apríl 2022

Nefndin hefur undir höndum tvær tilkynningar til lögreglu frá aðilum sem töldu sig hafa séð einstaklinginn sem lýst var eftir í fjölmiðlum. Á þeim hljóðupptökum heyrir að tilkynnt er um einstakling m.a. með sömu hárgreiðslu og tilkynnandi telur svipa mikið til einstaklingsins sem lýst var eftir. Í seinni tilkynningunni tiltók tilkynnandinn sérstaklega að hann vildi að það kæmi ekki upp sama staða og hafði komið upp deginum áður með drenginn í strætisvagninum.

Í 2. gr. lögreglulaga nr. 90/1996 er kveðið á um hlutverk lögreglu. Nefndin bendir á að lögreglu sé m.a. skylt skv. a. lið 2. gr. að gæta almannaoðryggis og halda uppi lögum og reglu og leitast við að tryggja réttaröryggi borgaranna. Í b. lið ákvæðisins er kveðið á um að skuli lögregla stemma stigu við afbrotum og koma í veg fyrir athafnir sem raska öryggi borgaranna og ríkisins. Í c. lið sömu greinar er kveðið á um að lögreglan skuli vinna að uppljóstran brota, stöðva ólögmæta háttsemi og fylgja málum eftir í samræmi við það sem mælt er fyrir í lögum um meðferð sakamála eða öðrum lögum og í d. lið segir að lögregla skuli greiða götu borgaranna eftir því sem við á og aðstoða þá þegar hætta steðjar að.

Nefnd um eftirlit með lögreglu tekur undir það mat lögreglu að rétt hafi verið að fylgja eftir tilkynningunum sem bárust og hafi það verið í samræmi við hlutverk lögreglu. Nefndin telur

þó vissulega óheppilegt að sami einstaklingurinn hafi verið tilkynntur í tvígang á tveimur mismunandi stöðum en fær þó ekki séð að lögreglan hefði átt að bregðast með öðrum hætti við tilkynningunum. Í umrætt sinn stóð yfir leit af einstaklingi sem sloppið hafði úr haldi lögreglu sem metinn var hættulegur og var með langan brotaferil að baki.

Þá telur nefndin eftir yfirferð á upptökum úr eftirlitsmyndarvélum úr strætisvagninum vegna afskiptanna þann 20. apríl 2022 að lögregla hafi ekki gengið lengra en nauðsyn krafði við störf sín í umrætt sinn. Lögreglumenn gáfu sig ekki á tal við ■■■ og yfirgáfu vagninn um leið og ljóst var að ■■■ var ekki sá sem lýst var eftir. Þannig gætti lögreglan meðalhófs í störfum sínum. Nefndin telur ekki að afskiptin gefi vísbendingar um kynþáttamiðaða löggæslu. Sama gildir um afskipti lögreglu þann 21. apríl sama ár.

Afskipti árið 2021

Eftir yfirferð nefndarinnar á erindinu og gögnum málsins telur nefndin með vísan til 5. mgr. 35. gr. a. lögreglulaga nr. 90/1996, að vísa skuli erindinu frá þar sem meira en tvö ár eru liðin frá þeirri háttsemi sem kvörtun lýtur að.

5.

Nefnd um eftirlit með lögreglu ber að greina hvort erindi sem henni berast vegna háttsemi lögreglu feli í sér kvörtun yfir starfsháttum eða kærur vegna ætlaðrar refsiverðrar háttsemi starfsmanna lögreglunnar. Af erindi ■■■■■ er ljóst að um er að ræða kvörtun sem lýtur að starfsaðferðum embættis Ríkislögreglustjóra.

Nefnd um eftirlit með lögreglu fór ítarlega yfir erindið og þau gögn sem bárust frá embætti Ríkislögreglustjóra. Með hliðsjón af því hvernig málsatvikum var lýst í kvörtuninni og þeim gögnum sem nefndin hefur undir höndum, sér í lagi upptökum úr eftirlitsmyndarvélum og fjarskiptum, telur nefnd um eftirlit með lögreglu að ekki séu uppi vísbendingar um mögulega ámælisverða eða refsiverða háttsemi starfsmanna lögreglu, sbr. 2. mgr. 35. gr. a. lögreglulaga nr. 90/1996. Þá telur nefndin að ekki sé um að ræða atvik sem gefi til kynna kynþáttamiðaða löggæslu. Nefndin telur því ekki tilefni til að aðhafast vegna erindisins.

Niðurstaða

Nefndin telur ekki tilefni til að aðhafast frekar vegna erindis [REDACTED] vegna atvika þann 20. og 21. apríl 2022.

Erindi [REDACTED] vegna afskipta sem höfð voru af þeim árið 2021 er vísað frá nefndinni.

Reykjavík, 24. maí 2024

Skúli Þór Gunnsteinsson
formaður

Kristín Edwald

Þorbjörg I. Jónsdóttir